

Almanac de Interlingua

Numero 27 – Febrero 2012

Editor: Cláudio Rinaldi (almanacdeinterlingua@yahoo.com.br)

Le joco del assecurantia

Le incendio que devorava parte de London in 1666 dava origine a un interpresa que cambiarea le financias e le economia de Anglaterra e postea de tote le mundo. Le producto offerte per le Insurance Office esseva le assecurantia, un innovative e ingeniose mechanismo que cambiarea le vita de tote persona adherente a illo e al nove companias que lo succederea, copiante su actuation.

Mentionate per le prime vice in le Codice de Hammurabi, le assecurantia acquireva su aspectu definitive tres mille annos plus tarde. Sia de auto, casa, viage, sanitate o previdentia, le assecurantia que on contracta hodie proveni del papiros concepte per le Insurance Office.

Initiate in le paneteria de *sir* Thomas Faynor in Pudding Lane, proxime al celebre London Bridge, le incendio destrueva 13 mille casas, 44 edificios public e 87 templos – le St. Paul's Cathedral incluse –, lassante 100 mille personas disalbergate. On registrava solmente sex mortes, ma on estima que le numero real esseva de alcun milles, perque al tempore on solo computava le ricos. De tote modo, le classe dominante passava a pensar in un maniera de proteger lor benes de nove tragedias. Le solution esseva trovate per duo mathematicos francese.

Le mathematicos francese Blaise Pascal (al sinistra) e Pierre de Fermat (al dextra) se inspirava in le joco de datos pro elaborar un methodo de calculo capace de previder le probabilitate de un evento.

Per un question sur le joco de datos, Blaise Pascal comenciava su reflexiones que originarea un del plus relevantes discopertas mathematic del historia: le theoria del probabilitates. Su amico Chevalier de Méré, jocator compulsive, le demandava si on poteva calcular le relation inter le jocas e le premios. Pascal se interessava sur le

thema, e scribeva un littera al tamben mathematico Pierre de Fermat. In le septe litteras que illes excambiava, se determinava le percentage de chances de victoria in diverse situationes, secundo le developpamento del joco. Illes credeva que lor formula de calculo poteva applicar se tamben pro previder tragedias – excepto celles in que Deo demonstrava Su ira contra le peccatos human –, perque multe disatros habeva causas que poteva identificar se anticipatemente. Usque hodie, le calculos empleate in le these de Pascal e Fermat orienta le equationes que le companias utiliza pro elaborar lor tabula de premios, secundo le impacto del sinistros.

Ab le 1600s, alcun companias de assecurantia deveniva potentias global, como le nipponic Japan Port Insurance, le francese AXA, le german Allianz, le italian Assicurazioni Generali e le londinese Lloyd's. Iste ultime se fundava celle mesme centennio in un taverna ubi se reuniva navigatores e negotiantes.

Iste modello de compania prosperava perque le gente time perder lor benes material. In ultra, qui desira aventurar se in interprisas riscose, ma non pote garantir le alte valores demandate per le operation, besonia le patrocinio de personas ric qui participa con le capital e accepta le risco – non sin antea recurrer a un complexe rete de reassurantia.

Le caravellas iberic poteva partir de Europa in direction a terras incognite in le 15^e e 16^e centennios gratias a un rete de iste typo, con garantias que remitteva al familia Medici, in Florentia. Le systema de assecurantia esseva official in Portugal ab 1529, ma ja functionava informalmente ben antea. Ben que le brasilianos solo poteva assecurar se ab 1808, quando le corte royal se transfereva a Rio de Janeiro e creava le Companhia Boa Fé, ja le viage de discoperta realisate per Pedro Álvares Cabral in 1500 habeva assecurate su tres caravellas e altere dece barcas minor transportante plus que 1000 homines.

Excavationes pro extraher petroleo e viages spatial tamben conta sur polissas de assecurantia, assi como disastres natural. Del cinque plus alte perditas assecurate del historia, tres esseva huracanes (le Katrina in 2005, le Andrew in 1992 e le Ike in 2008, totes in le Statos Unite e le Caribe) e un esseva seismo (le Northridge in 1994, tamben in Statos Unite). Le altere evento de iste lista es le attacco terrorista del 11 septembre 2001, in Nove York. Un sol compania, Tokio Marine, assecurava 660 mille sinistros reclamate post le seismo con tsunami passate in Japon le ultime anno. E se decipe qui imagina que un tal tragedia causa le ruina del compania de assecurantia: un saison sin catastrophes in altere partes de su rete mundial es sufficiente pro conservar le bon saldo financiari.

In general, le contractation de polissas es proportional al consumo per capita. Le consumo mundial medie es 627 dollars, lo brasilian es 327 dollars. Dunque, le participation de Brasil in premios de assecurantia in 2009 esseva solmente 64 milliardos de dollars, durante que le Statos Unite contribuiva con 1100 milliardos e Japon con 557 milliardos. In celle anno, un total de 4100 milliardos de dollars esseva collecte con premios de assecurantia in tote le mundo.

Lege ben le litteras parve!

Si on va contractar un assecurantia, un bon initio es saper que significa alcun terminos technic multo usate per le venditores:

*POLISSA: assi se denomina le contracto signate inter un compania de assecurantia e su cliente, le assecurato.

*PREMIO: il non se tracta de quanto recipe, ma al contrario del valor que paga le cliente al assecurator in cambio de su servicio. Que ben con le lotterias il es diferente...

*COPERTURA: es le lista del eventos sub garantia del polissa, e le principal ration de controversia al hora que le cliente va exiger le servicio contractate. Un cobertura *comprehensive* non es cello que te consola al hora del tragedia, ma lo que coperi plus amplemente un determinate risco. In le assecurantias de automobile, per exemplo, un polissa *comprehensive* include non solo robamentos, ma anque accidentes.

*SINISTRO: ben que le termino sona un tanto supernatural, ci significa simplemente le occurrentia de un situation coperte per le polissa, dunque debente le compania pagar le indemnisation contractate. Quando on ha su auto robate, il occorre un sinistro.

*FRANCHITIA: le diabolo habita le detalios, dunque le contractos de assecurancia sole includer un clausula eximente le compania de un parte del indemnisation. Per exemplo, si on collide su auto e le reparation costa \$1000, ma le polissa stabli un franchitia de \$900, dunque le assecurancia solo indemnisa \$100. Le resto es a conto del cliente.

Iste texto utiliza datos e passages del articulo *A epopeia dos papéis* ('Le epopea del papeles'), scripte per W. F. Padovani e publicate le 30 novembre 2011 in le revista *Veja*.

Un institution cultural sub risco

Durante que le Europa mediterranee se specialisava in le production de uvas e vinos, le regiones plus frigide al nord se monstrava plus adequate al hordeo e al lupulo, ingredientes basic del bira. In le Anglaterra sub colonisation roman (de 55 ante Christo

usque a 410), le bibita se serviva in stablimentos al margines del stratas, ubi le viatores relaxava post longe jornadas a pede o a cavallo. De iste forma nasceva le *public houses* o simplemente *pubs*.

Plus tarde, grande scriptores redigeva lor pecias theatral e novellas in iste tavernas, al mesme tempore que illes bibeva. "Un tassa de bira es un repasto de rege", scribeva Shakespeare in su pecia *The Winter's Tale* ('Un conto de hiberno'). Ja su contemporaneo portugese Luís de Camões prefereva le vinos e ha nunquam mentionate le bira in un obra sue. Le libro *The Canterbury Tales* ('Le contos de Canterbury'), per Geoffrey Chaucer, se componeva al fin del 1300s e es un del obras inaugural del litteratura anglese, ben que scripte in un idioma assatis archaic. Illo narra un incontro inter peregrinos in un hostello. Illes bibe e conta lor historias, prendente parte in un concurso propositate per le proprietario. Le ambiente es typic de un pub. Charles Dickens situava parte del romance *Our Mutual Friend* ('Nostre amico commun') in le pub Trafalgar Tavern, in Greenwich, frequentate per ille e in functionamento ancora hodie.

Al longo del tempores, iste locos se firmava como centros de vita communitari, albergos commode e amusante pro combatter le solitudine e le frigido, un officina informal pro parlar de negocios o discuter le football, le rugby e le vita, mangiante un platto poco san de *fish and chips*. Totevia, iste tradition es in decadentia. Trenta-septe pubs ha clause lor portas a cata septimana in Anglaterra. In 1871, il habeva un pub pro cata 201 angleses. Actualmente, le proportion es de un pub pro 1061 habitantes.

Sin publico e sin pecunia pro pagar le salarios de functionarios, le taverneros vende lor immobiles, que dara loco a residentias o a magazines, o restara vacue al spera de un comprador. Le economia discoragiate, le leges antibacaro e le cambio de habitos ha essite rationes pro le clausura de iste casas. In le ultime quatro annos le inflation ha reduce le potentia acquisitive del angleses, qui prefere sparniar comprante lor biras in le supermercato a precios plus basse. Ab 2007, le fumatores es prohibite in le interior de restaurantes e casas nocturne, debente sortir al trottoir, a vices sub temperaturas gelide, ante que illes pote retornar intro pro un nove ronda de bira artisanal. A multe fumatores non ha placite le impositiones, e illes ha passate a reunir se in lor casas.

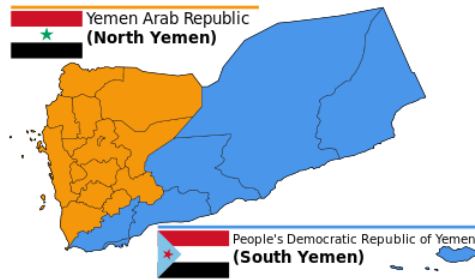
Per longe tempore, le pubs al stratas pativa con le construction de ferrovias. Los que se situava intra le urbes confrontava le concurrentia de nove formas de amusemento como cinemas e restaurantes con menu al stylo francese. Plus recentemente, le bira tambien ha trovate concurrentes. In 1975, illo representava 60% del alcohol consumite in Anglaterra, indice que se ha reduce a 40% ora. In le mesme periodo, le participation del vino ha saltate de 10% a 30%. A fin de adaptar se, multe stablimentos ha accrescite un varietate de bibitas a lor menus, incluse le non-alcoholic *capuccino* italian, que ha devenite tambien un forte concurrente. On ha addite ancora plattos italian, thailandese e indian, originante le si-nominate *gastropubs*. Il non face multo, le governmento autorisava le vendita de bira in tassas de distincte quantitates, placentes le clientes feminin, qui prefere portiones minor que le traditional *pint* e *half-pint*.

Leges assi es stimulate per le lobby del parve fabricantes de bira, timente le bancarupta si illes non plus trovava locos pro vender lor producto artisanal, non pasteurisate e servite a temperatura ambiente. Il ha in le pais duo mille marcas de bira e, si le pubs claudera, anque illos va disparer.

Al momento, il resta ancora 58 mille pubs.

Avantia le Primavera Arabe

Post le cadita de tres presidentes nordafrican, le movimento que le media ha baptisate Primavera Arabe succede disthronar le prime dictator in le Medie Oriente. Le 23 novembre, Ali Abdullah Saleh signava ante le Concilio de Cooperation del Golfo un documento que transfere le governmento de Yemen a su vicepresidente Abd Rabbuh Mansur al-Hadi, qui ja actuava como presidente ab le 4 junio, post que Saleh esseva ferite in un attacco a granata. Saleh occupava le presidentia de Yemen del Nord inter 1978 e 1990, quando le pais se reuniva a Yemen del Sud, e remaneva como presidente del pais unificate ab tunc, totalisante trenta-tres annos al commando.

Le romanos appellava le fertile region yemeni de *Arabia Felix*, in opposition al *Arabia Deserta*. Per illo on suggere que del parola arabic *yumn*, 'felicitate', deriva le nomine del pais, hodie unificate sub le nomine official Republica de Yemen.

Yemen del Nord surgeva como pais independente al fin del Prime Guerra Mundial, post le collasso del Imperio Ottoman. Su governmento republican includeva representantes tribal e su modeste renta proveniva principalmente de citatanos travaliante in pais del Golfo Persic. Yemen del Sud esseva un colonia britannic e obteneva su independentia in 1967, developpante un societate marxista e secular que recipeva assistentia del Union Sovietic.

Differente de Germania o Corea, iste duo pais del Peninsula Arabic manteneva bon relationes e decideva unificar se a fin de meliorar le economia de ambes, stabliente un modello conjuncte de exploration del petroleo. Assi, le 22 maio 1990, on declarava le Republica de Yemen, con circa 12 milliones de nordyemenis e 3 milliones de sudyemenis. Le presidente del nord deveniva chef de stato, e lo del sud chef de governmento. On adoptava le capital e le pecunia del nord, e le himno national del sud. Le relationes non ha essite pacific post iste evento. On ha accusate le nord de appropriar se del ricchessas del sud. In 1994, le sud reivindicava su "reindendentia" e le pais viveva un guerra civil.

Pro le lentor del scientia!

Scientistas german ha comenciate un movimento defendente que le recercatores reduce lor rhythmo laboral. Secundo le participantes, le currente methodo de evaluation del travalios scientific stimula le production discontrolate de articulos, ja que on paga al scientistas in accordo con le quantitate de papiros publicate. Le movimento reclama plus tempore pro que on face su studios e meliora le qualitate del recercas.

Traducte de *Slow science*, nota publicate in le revista brasilian *Galileu*, edition de septembre 2011.

Rejection al atheistas es le plus grande

In junio 2011, le instituto de recercas Gallup audiva citatanos statunitense sur lor intention de voto in le proxime electiones presidential. Del interviewatos, 5% diceva que non votarea pro un candidato nigre, 6% pro un femina, 7% pro un catholico, 7% pro un baptista, 9% pro un judeo, 10% pro un hispanico, 22% pro un mormon, 32% pro un gay o un lesbiana, e 49% pro un atheista.

In 2008, un recerca simile se habeva conducte in Brasil, e le tres gruppos con rejection le plus grande esseva le ex-prisioneros (21%), le usuarios de drogas (41%) e le atheistas (42%). Un anno antea, altere interview habeva revelate que solo 13% del brasilianos considerarea le possibilitate de votar pro un candidato atheista.

Esque le religion es un parte importante de tu vita quotidian?

Le resposta "sí" esseva electe per 99% del recercatos in Bangladesh, Niger, Yemen, Indonesia e Malawi, le cinque naciones le plus religiose del mundo secundo Gallup, que investigava 144 paisas. Le cinque minus religiose del lista es Hong Kong, ubi solo 24% respondeva sí al question, Japon (anque 24%), Danmark (19%), Svedia (17%) e Estonia (16%). Le media mundial esseva 84%.

Brasil occupava le 53^e position in le recerca, con 87% de respostas sí. Totevia, on ha verificate un elevation progressive del agnosticos, atheistas e personas sin un religion definite. Iste categoria, appellate "sin religion" per le censores, summava minus que 1% del population usque al 1970s e augmentava a 1,6% in 1980. In le censo de 1990, illo representava 4,8%, e in lo de 2000 totalisava 7,4%. Le datos del censo le plus recente non es disponibile ancora, ma on expecta ultrapassar le marca de 10%.

Le bascos vole parlar anglese

Secundo un enquête realisate in le Pais Basc le anno passate, 32% del habitantes affirma poter parlar e scriber in anglese. Le governmento basc conduceva le recerca per telephono con 1200 personas, e constatava que 81% approba su plano de trilinguismo.

Le cognoscentia del anglese es de 72% inter le juvenes de 18 a 29 annos, de 37% inter 30 e 45 annos, e de 14% inter 46 e 64 annos. Inter le personas qui al momento non studia idiomas estranier, le anglese es le pretension principal de 55%. On mentionava in sequentia le francese (9%), le germano (8%) e le mandarin (5%). Altere dato discoperte in le recerca es que le genitores de 85% del interviewatos poteva parlar nulle lingua estranier.

www

Le modernitate face que, al studiar un nove lingua, on debe anque apprender como se pronuncia le innumere siglas in curso sia in le pressa sia in le apparatus electronic. Si on se dedica al anglese, per exemplo, on debe saper que le abbreviation pro World Wide Web se lege *double u double u double u*. In portugese, on replica iste pronunciation con le adaptationes phonetic de habito: *dábliu dábliu dábliu*. Le idioma francese adopta un lectura equalmente longe, *double vé double vé doublé vé*, si on lo compara al italiano *vu vu vu* o al mandarin *wàn wéi wǎng*. In castiliano, il ha differente pronunciations secundo le region. In Mexico, Ecuador e Colombia es currente tanto *doble u doble u doble u* como *triple doble u*. In Venezuela, Cuba e le paisas del Cono Sud on dice *doble ve doble ve doble ve* o ancora *triple doble ve*. E le espanioles, finalmente, prefere dicer *tres uves dobles*. Como dicer lo Interlingua, allora?

Nostre errores

In le edition numero 25, de novembre 2011, se utilisava erroneemente le parola “colmena” in le notitia *Apiculario antibombas*. Ben que iste parola existe in espaniol como *colmena* e in portugese como *colméia* o *colmeia*, illo non occorre in italiano (*arnia*), francese (*nid d'abeilles*) ni anglese (*beehive*). Alora, Interlingua adopta exclusivemente *apiculario* pro designar un gruppo de apes, forma derivate del colectivo latin *apicularium*. Pro le insecto, le linguas de controlo offere le francese *abeille*, le espaniol *abeja*, le portugese *abelha*, le italiano *ape* e le anglese *bee*. Interlingua registra le formas *ape* e *apicula*.

In le mesme edition, appareva “folia” in loco del canonic *folio* (pt *folha*, es *hoja*, fr *feuille*, it *foglia*, angl *leaf*) e “chimica” in vice de *chimia* (pt/es *química*, fr *chimie*, it *chimica*, angl *chemistry*).

Conversations e-postal

In le editiones 24 e 25 on exponeva argumentos sur le utilisation del participios passate regular e irregular in Interlingua. Erik Enfors offereva como exemplo le construction paradoxal *un error correcte*, assi commentate per Gonçalo Neves:

Nemo ha proponite le “plen extinction” del participios irregular. In mi opinion, si io ha ben interpretate, Erik Enfors ha reprochate solmente, in maniera agradabilemente burlesc, le uso exclusive de tal participios in vice del regulares. E isto, le uso exclusive del regulares, me sembla poco natural, nam io lo trova in necun lingua fonte.

Erik demandava, ancora, sur le existentia de altere exemplos simile. Al pagina 27 del articulo *Minihistoria del linguas philosophic*, io utilisava le forma regular *removite*: “Le antonymos es *removite* [in le lingua Newspeak]”. Me occorreva que, si io optava per *remote*, mi sententia devenirea con grande chance un incognita pro le lectores, ja que *remote* es un adjectivo con senso diverse (como in *controlo remote* o *possibilitate remote*). Le caso de *infinite* non es tanto simple, perque iste participio ha un forma unic con duo sensos diverse. Como participio passate, *un libro infinite* es un libro que non ha essite concludite, un libro que on comenciava a scribe ma non compleva le tasca usque al fin. Como adjectivo, illo face allusion a un phantastic libro cuje fin on nunquam attinge, mesmo si on passa tote su existentia legente lo. Il solo resta al lector recurrer al logica e al contexto pro interpretar correctemente le message.

On debe tener in mente que multe adjectivos romanice esseva participios irregular in latino: *curte* es le participio de *curtare* (‘secar’), *fixe* es lo de *figere* (‘clavar’), *alte* es lo de *alere* (‘alimentar’). Ma illo non implica dicer que un persona alte es le mesme cosa que un persona ben alimentate – ben que iste sia justo le motivation semantic original. Equalmente, un linea *curte* es cosa distincte de un linea *secate*, e un puncto *fixe* non es exactemente un puncto que ha recepte un clavo. In casos assi, melior es optar per un construction regular o, ancora, per un construction plus complete como *un error que ha essite correcte* o *un error que on ha correcte*. Le ambiguitate es benvenite solmente in contexto satiric, como remarcava Gonçalo.

Il resta admoner que certe phrases multo repetite es a vices illogic e ben poterea evitar se per le bon redactores. Assi como un *error corrigite* non es plus un error, un *candidato electe* non es plus un candidato, e un *problema solute* o *solvite* o *solutionate* non es plus un problema.

Si alcun lector desira manifestar se sur le thema del participios passate in Interlingua, per favor invia su message al e-posta del editor.